

Κερδίζοντας από την Κρίση

Πώς εταιρείες και δικηγόροι αποκομίζουν κέρδη από τις ευρωπαϊκές χώρες που πλήττονται από την κρίση

(Profiting from Crisis. How corporations and lawyers are scavenging profits from Europe's crisis countries)

Μάρτιος 2014, Αμστερνταμ / Βρυξέλλες

Έκδοση του Transnational Institute και του Corporate Europe Observatory

Περίληψη

Η έκθεση «Κερδίζοντας από την Κρίση» καταδεικνύει πώς οι εταιρείες, με την υποστήριξη δικηγόρων, χρησιμοποιούν τις διεθνείς επενδυτικές συμφωνίες για να μεγεθύνουν τα κέρδη τους, μηνύοντας τις κυβερνήσεις ευρωπαϊκών χωρών που μαστίζονται από την κρίση. Η μελέτη δείχνει πώς το παγκόσμιο καθεστώς επενδύσεων ευδοκιμεί κατά τη διάρκεια οικονομικών κρίσεων, αλλά είναι εξαιρετικά άνισο ως προς το ποιος κερδίζει. Ενώ οι κερδοσκόποι που προβαίνουν σε παρακινδυνευμένες επενδύσεις προστατεύονται, οι απλοί άνθρωποι δεν τυγχάνουν τέτοιας προστασίας και - μέσω πολιτικών σκληρής λιτότητας - στερούνται βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων.

Για αρκετό καιρό, οι ευρωπαϊκές χώρες παρέμεναν απρόσβλητες από το διογκούμενο παγκόσμιο κύμα αγωγών επενδυτή εναντίον κράτους, που έτεινε να επικεντρώνεται στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, όμως, οι εταιρείες και οι δικηγόροι επενδύσεων έχουν στρέψει το βλέμμα τους στην εν δυνάμει λεία τους στην Ευρώπη. Ένα καθεστώς επενδύσεων που επινοήθηκε σε μυστικές αίθουσες διοικητικών συμβουλίων στην Ευρώπη, το οποίο δίνει στις εταιρείες πανίσχυρα δικαιώματα άσκησης αγωγών εναντίον των κυβερνήσεων, βρίσκεται πλέον πίσω στην «έδρα» του και εστιάζει εκεί.

Η έκθεση ερευνά την ιστορία των αγωγών επενδυτή εναντίον κράτους σαν αποτέλεσμα των οικονομικών κρίσεων ανά τον πλανήτη, από το Μεξικό το 1994 ως την Αργεντινή το 2001. Καθώς ξεσπούσε η κρίση, αυτά τα κράτη προσπαθούσαν απεγνωσμένα να προστατεύσουν τις ταχύτατα βυθιζόμενες οικονομίες τους. Τα μέτρα που έλαβαν βρέθηκαν συστηματικά στο στόχαστρο των εταιρειών. Έχουν ασκηθεί αγωγές σε χώρες που έλαβαν μέτρα για την αναζωογόνηση του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος ή για το πάγωμα των τιμών βασικών δημοσίων υπηρεσιών ώστε αυτές να παραμείνουν προσιτές για το λαό. Κάποια μέτρα, όπως η αναδιάρθρωση του χρέους (η επαναδιαπραγμάτευση των όρων με τους πιστωτές) προβλέπονται στα πλαίσια συμφωνιών για το χρέος, αλλά ακόμα κι αυτά τυγχάνουν αμφισβήτησης από αγωγές επενδυτών.

Οι νομικές βάσεις αυτών των αγωγών είναι οι πάνω από 3.000 διεθνείς συμφωνίες επενδύσεων που βρίσκονται σε ισχύ σήμερα. Περιέχουν λεπτομερείς προστατευτικές δικλείδες υπέρ της ατομικής ιδιοκτησίας, που ενσωματώνονται σε γενικόλογες διατάξεις περί «δίκαιης και ισότιμης αντιμετώπισης» και «προστασίας από έμμεση απαλλοτρίωση». Το πρόβλημα είναι ότι αυτές οι διατάξεις ερμηνεύονται με τέτοια ευρύτητα ώστε να δίνεται λευκή επιταγή στις επιχειρήσεις να καταθέτουν αγωγή εις βάρος κρατών για οποιαδήποτε ρύθμιση μπορεί να θεωρηθεί ότι επιδρά στα τρέχοντα ή μελλοντικά κέρδη τους. Επιπλέον, οι συμφωνίες επενδύσεων παραχωρούν στις εταιρείες δικαιώματα προστασίας, χωρίς να παραχωρούν παρεμφερή δικαιώματα στα κράτη για να προστατεύσουν τους πολίτες τους.

Η έκθεση «Κερδίζοντας από την Κρίση» εξετάζει λεπτομερώς πώς οι εταιρικοί επενδυτές έχουν αντιδράσει στα μέτρα που έλαβαν η Ισπανία, η Ελλάδα και η Κύπρος για να προστατεύσουν τις οικονομίες τους αμέσως μετά την έκρηξη της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους. Στην Ελλάδα, η σλοβácικη τράπεζα Postovna Bank αγόρασε ελληνικό χρέος αφότου η αξία των ομολόγων είχε ήδη υποτιμηθεί. Στη συνέχεια, ενώ της προσφέρθηκε ένα πολύ γενναιόδωρο πακέτο αναδιάρθρωσης χρέους, αυτή επεδίωξε να πετύχει μια ακόμα καλύτερη συμφωνία καταθέτοντας αγωγή εναντίον της Ελλάδας στο πλαίσιο της Διμερούς Συμφωνίας Επενδύσεων (ΔΣΕ) ανάμεσα στη Σλοβακία και την Ελλάδα. Στην Κύπρο, η Marfin Investment Group, ένας επενδυτικός όμιλος (τύπου ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων) με έδρα

στην Ελλάδα που εμπλέκεται σε μια σειρά αμφιλεγόμενων πρακτικών δανεισμού, διεκδικεί 823 εκατομμύρια Ευρώ ως αποζημίωση για τις απολεσθείσες επενδύσεις αφού η Κύπρος προέβη στην εθνικοποίηση της Λαϊκής Τράπεζας, στα πλαίσια της συμφωνίας αναδιάρθρωσης χρέους που σύναψε με την ΕΕ. Στην Ισπανία, 22 εταιρείες (την περίοδο συγγραφής του παρόντος), κυρίως ιδιωτικά επενδυτικά κεφάλαια, έχουν καταθέσει αγωγές σε διεθνή δικαστήρια για τις περικοπές στις επιδοτήσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Αν και αυτές οι περικοπές έχουν ορθά στηλιτευθεί από οικονομολόγους, μόνο μεγάλοι ξένοι επενδυτές έχουν την ικανότητα να καταθέσουν αγωγή. Το ακόμα πιο σκανδαλώδες της υπόθεσης είναι ότι αν την κερδίσουν, αυτός που θα πληρώσει για τον πλουτισμό των ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων θα είναι ο ισπανικός λαός που ήδη υποφέρει.

Η μελέτη «Κερδίζοντας από την Κρίση» αποκαλύπτει πώς:

- **Η δημόσια διάσωση των τραπεζών που οδήγησε στην ευρωπαϊκή κρίση χρέους θα μπορούσε να επαναληφθεί με μία δεύτερη δημόσια διάσωση, αυτή τη φορά των κερδοσκόπων επενδυτών.** Οι επιχειρηματικοί επενδυτές διεκδικούν σε διαιτητικές διαφορές πάνω από 700 εκατομμύρια Ευρώ από την Ισπανία, πάνω από ένα δισεκατομμύριο Ευρώ από την Κύπρο, και άγνωστο ποσό από την Ελλάδα. Αυτός ο λογαριασμός, μαζί με τις εξωπραγματικές αμοιβές των δικηγόρων που διαχειρίζονται τις υποθέσεις, θα πληρωθεί από τα δημόσια ταμεία σε μία περίοδο όπου τα μέτρα λιτότητας έχουν οδηγήσει σε σημαντικές περικοπές των κοινωνικών δαπανών και διογκούμενη εξαθλίωση των πιο ευπρόσβλητων κοινωνικών ομάδων. Το 2013, όταν η Ισπανία ξόδευε εκατομμύρια για να υπερασπιστεί τον εαυτό της σε αγωγές, έκοψε τις δαπάνες υγείας κατά 22% και τις δαπάνες εκπαίδευσης κατά 18%.
- **Πολλές από τις αγωγές επενδύσεων που εκκρεμούν εναντίον των ευρωπαϊκών χωρών που μαστίζονται από την κρίση προέρχονται από κερδοσκόπους επενδυτές.** Δεν ήταν μακροπρόθεσμοι επενδυτές, αλλά εκείνοι που επένδυσαν καθώς εξελισσόταν η κρίση, και άρα γνώριζαν πλήρως τους κινδύνους. Όμως, αντί να πληρώσουν το κόστος των επενδύσεων υψηλού ρίσκου που επέλεξαν, έλαβαν από τις επενδυτικές συμφωνίες μια δίοδο διαφυγής, και τις χρησιμοποιούν πλέον για να απομυζήσουν επιπλέον πλούτο από τις χώρες. Η τράπεζα Postnova Bank, για παράδειγμα, αγόρασε ομόλογα στις αρχές του 2010, την ίδια στιγμή που η Standard & Poor χαρακτήριζε το χρέος της Ελλάδας ως «σκουπίδι» (junk). Στην Ισπανία, από τις 22 εταιρείες που εμπλέκονται σε αγωγές, οι 12 επένδυσαν μετά το 2008, όταν εισήχθησαν οι πρώτοι περιορισμοί στις επιδοτήσεις ηλιακής ενέργειας· άλλες οχτώ συνέχισαν να επενδύουν στη χώρα παρά τις απειλές προς τις επενδύσεις τους.
- **Οι επενδυτές που εμπλέκονται στις αγωγές έχουν αποκομίσει σημαντικά κέρδη παρά την «απειλή» προς τις επενδύσεις τους από τις χώρες που μαστίζονται από την κρίση.** Η Postnova Bank ανακοίνωσε καθαρά κέρδη 67,5 εκατομμυρίων Ευρώ το 2012, ενώ η εταιρεία επενδύσεων σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας Abengoa SA ανακοίνωσε αύξηση 17% στο τζίρο της, που έφτασε στα 5,23 δισεκατομμύρια Ευρώ τους πρώτους εννιά μήνες του 2013. Όμως, τα πράγματα είναι εντελώς διαφορετικά για τις χώρες που μνημόνται. Οι Έλληνες, για παράδειγμα, είναι κατά 40% φτωχότεροι σε σχέση με την οικονομική τους κατάσταση το 2008, ενώ έχει αυξηθεί δραματικά ο αριθμός των αστέγων. Ένα στα τρία παιδιά (600.000 περίπου) ζει κάτω από το όριο της φτώχειας.
- **Οι επιχειρηματικοί επενδυτές υποστηρίζονται και ενθαρρύνονται από υψηλά αμειβόμενους δικηγόρους με ειδικευση στις επενδύσεις, οι οποίοι συνεχώς και ενεργά εντοπίζουν ευκαιρίες δικαστικής προσφυγής.** Σε μερικές περιπτώσεις, οι ίδιες εταιρείες διαιτησίας που έκαναν την αγωγή εναντίον χωρών στερημένων από ρευστό ήταν αυτές που συμβούλευαν τις ίδιες εταιρείες να προβούν στις επενδύσεις υψηλού ρίσκου εξαρχής. Η δικηγορική εταιρεία Allen & Overy, με έδρα στο Ηνωμένο Βασίλειο, είναι τώρα σύμβουλος επενδυτών σε πέντε από τις επτά γνωστές - κατά την περίοδο συγγραφής του παρόντος - προσφυγές εναντίον της Ισπανίας που σχετίζονται με περικοπές επιδοτήσεων στον ενεργειακό τομέα. Η ίδια εταιρεία ήταν αυτή που παρείχε συμβουλές σε κάποιους απ' αυτούς τους επενδυτές όταν εξαγόραζαν τα εργοστάσια παραγωγής ενέργειας. Το μάρκετινγκ των εταιρικών δικηγόρων έχει πάντως πιάσει τόπο, καθώς τόσο ο αριθμός των υποθέσεων που διαχειρίζονται αυτές οι ελίτ εταιρείες όσο και τα κέρδη τους έχουν φτάσει στα ύψη. Για παράδειγμα, η βρετανική εταιρεία Herbert Smith Freehills που προσλήφθηκε για να αντιπροσωπεύσει την Ισπανία σε τουλάχιστον δύο περιπτώσεις, λαμβάνει 300 Ευρώ την ώρα, και θα μπορούσε να λάβει αμοιβή ύψους έως και 1,6 εκατομμύρια Ευρώ για τις υποθέσεις.
- **Οι εταιρείες επενδύσεων και οι δικηγόροι τους χρησιμοποιούν την απειλή άσκησης αγωγής για να αλλάξουν δημόσιες πολιτικές ή να αποτρέψουν ρυθμίσεις που θα απειλούσαν τα κέρδη τους.** Σε ένα ενημερωτικό δελτίο προς τους πελάτες της τον Οκτώβριο του 2011, η εταιρεία δικηγόρων K&L Gates, με έδρα στις ΗΠΑ, σύστησε στους επενδυτές να χρησιμοποιούν την απειλή της διαιτησίας επενδύσεων σαν «διαπραγματευτικό εργαλείο» στις διαπραγματεύσεις τους με κυβερνήσεις που αφορούν την αναδιάρθρωση του χρέους. Παρομοίως, η βρετανική εταιρεία Clyde & Co πρότεινε να χρησιμοποιείται η «εν δυνάμει αρνητική δημοσιότητα» μιας επενδυτικής αγωγής σαν «μοχλός πίεσης σε περίπτωση διαμάχης με μία ξένη κυβέρνηση».

- **Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει παίξει ένα δόλιο ρόλο συνυπαιτιότητας, καθώς στην πραγματικότητα ενθαρρύνει αυτό το κύμα εταιρικών αγωγών που μαστίζει χώρες χτυπημένες βαριά από την κρίση.** Κάποιες από τις αγωγές προκύπτουν λόγω μέτρων που αφορούν την αναδιάρθρωση του χρέους και του τραπεζικού συστήματος, τα οποία απαιτούνται στο πλαίσιο των πακέτων διάσωσης που παρέχει η ΕΕ. Επιπλέον, ενώ η Επιτροπή έχει ασκήσει κριτική στις ΔΣΕ μεταξύ κρατών-μελών της ΕΕ (γνωστές και ως ενδοκοινοτικές ΔΣΕ), συνεχίζει να προωθεί ενεργά τη χρήση διαιτητικών μηχανισμών επενδυτή-κράτους παγκοσμίως, και ιδιαίτερα στις τρέχουσες διαπραγματεύσεις για την αμφιλεγόμενη εμπορική συμφωνία ΕΕ-ΗΠΑ. Η υπεράσπιση της εταιρικής ασυλίας τη στιγμή που αμφισβητείται η κοινωνική προστασία είναι μία θλιβερή απόδειξη των τωρινών προτεραιοτήτων που υπηρετούνται μέσω των εμπορικών και οικονομικών πολιτικών της ΕΕ.
- **Το καθεστώς επενδυτικής διαιτησίας παρέχει αντιμετώπιση VIP σε ξένους επενδυτές και ιδιωτικοποιεί τη δικαιοσύνη.** Οι ξένοι επενδυτές απολαμβάνουν περισσότερων δικαιωμάτων σε σχέση με τις εγχώριες εταιρείες, τα άτομα και τις κοινότητες, ακόμα και όταν αυτές επηρεάζονται εξίσου με τους επενδυτές από τα μέτρα που οδήγησαν στη δικαστική διένεξη. Οι υποθέσεις κρίνονται από ένα δικαστήριο που αποτελείται από τρεις ιδιώτες δικηγόρους, οι οποίοι εκδίδουν αποφάσεις σχετικά με πολιτικές οι οποίες επηρεάζουν την ευημερία εκατομμυρίων ανθρώπων. Και κάποιοι απ' αυτούς αγνοούν διεθνείς νομικές αρχές που επιτρέπουν σε κράτη να παραβιάζουν τις διεθνείς τους υποχρεώσεις όταν είναι αναγκαία η προστασία των συμφερόντων των πολιτών τους, ιδιαίτερα σε καταστάσεις κρίσης.

Η εντεινόμενη κρίση στις χώρες της Ευρώπης έχει προσελκύσει ολοένα και περισσότερους «γύπες» που παραμονεύουν για κέρδη. Το 2012, η εταιρεία Greylock Capital, με έδρα στη Νέα Υόρκη, υποστήριξε δημόσια ότι η εξαγορά ελληνικών ομολόγων ήταν «η ανταλλαγή της χρονιάς». Εκείνη την περίοδο, οι επενδυτές πλήρωναν 19 με 25 σεντς για κάθε ένα δολάριο αξίας των ομολόγων.

Τον Απρίλιο του 2013, η δικηγορική εταιρεία Skadden - με έδρα στις ΗΠΑ - που αντιπροσωπεύει την Λαϊκή Τράπεζα Κύπρου σε μία διαφανόμενη αγωγή εναντίον της Ελλάδας αξίας πολλών δισεκατομμυρίων Ευρώ, η οποία προκύπτει από επενδυτική συμφωνία - επαίνεσε την «αυξανόμενη έλξη και την καινοτόμο χρήση των Διμερών Συμφωνιών Επενδύσεων». Η εταιρεία σημείωσε ότι «η έλξη των δικαστηρίων ΔΣΕ, μαζί με την οικονομική αβεβαιότητα της σημερινής περιόδου, έχουν πυροδοτήσει μία αυξανόμενη χρήση των ΔΣΕ για την επίλυση διαφορών με τρόπους που προηγουμένως δεν ήταν διαθέσιμοι στα διαιτητικά δικαστήρια, και αναμένουμε τη συνέχιση αυτής της τάσης». Η εμπειρία της Αργεντινής, που αντιμετώπισε 55 αγωγές επενδυτών μετά την κρίση του 2001, δείχνει ότι οι απαιτήσεις καταφτάνουν για αρκετό καιρό μετά από μία κρίση. Οι περιπτώσεις που παρατίθενται στην παρούσα έκθεση είναι σίγουρα απλώς η αρχή ενός νέου κύματος αγωγών επενδυτών εναντίον ευρωπαϊκών χωρών.

Αυτές οι διαφορές επενδυτή-κράτους είναι μέρος μιας ευρύτερης τάσης που έχει καταστεί εμφανής από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και δώθε: οι εταιρείες προστατεύονται από επενδύσεις υψηλού ρίσκου ενώ οι πολίτες ακούν ότι οι περικοπές είναι αναπόφευκτες· οι εταιρικές ζημιές κοινωνικοποιούνται και οι φορολογούμενοι πληρώνουν τον λογαριασμό· οι εταιρείες έχουν δικαίωμα προσφυγής στη δικαιοσύνη ενώ τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών μπαίνουν στο περιθώριο.

Η κοινή γνώμη σε Ευρώπη και Αμερική προφανώς και θύμωσε με τη διάσωση των τραπεζών. Τώρα, είναι η στιγμή να φωτίσουμε τη διάσωση των επενδυτών και να διεκδικήσουμε μία ριζοσπαστική εκ νέου συγγραφή του σύγχρονου παγκόσμιου καθεστώτος επενδύσεων.

Σαν πρώτο βήμα, πιστεύουμε ότι οι κυβερνήσεις της ΕΕ θα πρέπει να επιδιώξουν τον τερματισμό των υπαρχουσών επενδυτικών συμφωνιών. Συγκεκριμένα, οι ευρωπαίοι πολίτες και οι ευαίσθητοποιημένοι πολιτικοί πρέπει να απαιτήσουν την εξαίρεση των μηχανισμών διαφορών επενδυτή-κράτους από τις υπό διαπραγμάτευση νέες εμπορικές συμφωνίες, όπως η προταθείσα εμπορική συμφωνία ΕΕ - ΗΠΑ. Συνολικά, 75.000 εταιρείες με θυγατρικές τόσο στην ΕΕ όσο και στις ΗΠΑ θα μπορούσαν να εξαπολύσουν επιθέσεις επενδυτή εναντίον κράτους, βάσει της προταθείσας υπερατλαντικής συμφωνίας. Η εμπειρία της Ευρώπης με τους επιχειρηματικούς κερδοσκόπους που κερδίζουν από την κρίση πρέπει να αποτελέσει μια χρήσιμη προειδοποίηση ότι τα δικαιώματα των επιχειρήσεων πρέπει να περικοπούν και να δοθεί προτεραιότητα στα δικαιώματα των ανθρώπων.